การศึกษาแนวความคิดลัทธิขงจื้อแนวใหม่ในสมัยเอโดะที่ปรากฏในเรื่องนันโซซาโตมิฮัคเคนเด็นของเคียะคุเท บะคิน

The Study of Neo-Confucianism in Kyokutei Bakin's Nansōsatomihakkenden

ปิยะนุช วิริเยนะวัตร์

Piyanuch Wiriyaenawat

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะศึกษางานเขียนประเภทโยมิฮง (Reading book) ซึ่งจัดเป็นประเภทของนวนิยายชนิดหนึ่งที่ได้รับความนิยมในสมัยเอโดะ โดยจะหยิบยกเรื่องนันโซซาโตมิฮัคเคนเด็นขึ้นมาศึกษา ผู้แต่งเรื่องนันโซซาโตมิฮัคเคนเด็น (Satomi and the Eight Dogs) คือเคียะคุเท บะคิน เป็นเรื่องราวกล่าวถึงการสู้รบแนวแฟนตาซี เพื่อช่วยเหลือตระกูลซาโตมิ โดยเหล่าผู้กล้าทั้งแปดที่มีลูกแก้ววิเศษติดตัว โดยผู้กล้าทั้งแปดต่างมีคุณธรรมต่างกันไปตามตัวอักษรที่จารึกไว้บนลูกแก้ว กล่าวกันว่าเรื่องนี้ได้สอดแทรกแนวความคิดหลักที่เรียกว่า คันเซนโจอะคุ 勧善懲悪 (Kanzenchōaku) ซึ่งหมายถึงการส่งเสริมให้ทำความดี และลงโทษความชั่ว แต่เมื่อศึกษาลึกลงไปแล้วจะพบว่าแนวความคิดหลักที่ผู้เขียนมุ่งเน้นและนำเสนอออกมาอย่างชัดเจนนั้นมีอีกสองประการนั่นก็คือแนวความคิดเรื่องของความกตัญญู และความภักดี สองแนวความคิดนี้ได้มีความเชื่อมโยงกับแนวความคิดของลัทธิขงจื้อแนวใหม่ที่ได้รับความนิยมกันอย่างแพร่หลายในสมัยเอโดะเป็นอย่างมาก

กล่าวคือ ลัทธิขงจื๊อแนวใหม่นั้นมุ่งเน้นในเรื่องของการให้ความสำคัญกับเรื่องลำดับชั้น โดยสนับสนุนในเรื่องความสัมพันธ์ของคนในระบบสังคม และให้ความสำคัญกับคติธรรมในเรื่องของความกตัญญูต่อบิดามารดา ความกตัญญูของข้ารับใช้ต่อเจ้านายและความภักดี ทั้งสองแนวคิดนี้ถือเป็นพื้นฐานสำคัญของจริยธรรมในระบบศักดินา และเป็นเครื่องมือของรัฐบาลทหารของโตกุกาว่าเพื่อเอื้อให้สามารถดูแลและปกครองหัวเมืองย่อยต่าง ๆ และรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคมเอาไว้ได้ แต่ในอีกด้านหนึ่งอาจกล่าวได้ว่ารัฐบาลของโชกุนได้ใช้โยมิฮง เพื่อเป็นการตอกย้ำถึงความยิ่งใหญ่ของอำนาจของตนซึ่งนับวันจะเริ่มหมดบทบาทลงไปทุกที อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการขึ้นมามีอำนาจของชนชั้นกลุ่มใหม่นั่นก็คือชนชั้นพ่อค้าซึ่งกุมอำนาจทางเศรษฐกิจในสมัยเอโดะก็เป็นได้

Abstract

The study of Neo-Confucianism in Kyokutei bakin's *Nansōsatomihakkenden* aims to examine the Yomihon (Reading book) which is one of the famous genres of novels in the Edo period. *Nansōsatomihakkenden (Satomi and the Eight Dogs)* is a fantasy story telling about the war of Satomi House and their eight warriors who have eight special balls with them. These eight balls have an ideogram written on each and also represent the eight virtues. It is said that this story wants to teach us about the Kanzenchōaku concept which means admiring virtue and punishing vice. But if we study further, we will find that in this story, the concept of filial piety and loyalty are also emphasized strongly and clearly. These two concepts of virtue are among the fundamental morals in Neo-Confucianism. Neo-Confucianism is an important philosophy in the Edo period: not only was it famous among scholars, but Shogun Ieyasu himself also urged his people to learn about it. Neo-Confucianism still emphasized the role of the individual as a

functionary of society and had a system called "The Five Confucian Relationships" which divided people into four classes. Besides this, Neo-Confucianism also stressed the virtues of filial piety and the servant's loyalty to his master. These two concepts were the most important elements in feudal society and allowed the shoguns to govern their country peacefully and orderly without opposition from any of the daimyos. On the other hand, we can see that the shogunate government also used the Yomihon to emphasize their power for fear that one day their influence would be replaced by the merchants, the new class whose authority was rising little by little and had more economical power than them.

ญี่ปุ่นได้ก้าวเข้าสู่สมัยเอโดะ (Edo period) (江戸時代) เมื่อโชกุนโตกุกาว่า อิเอยาสึ (ค.ศ. 1542-1616) (Tokugawa Ieyasu)(徳川家康) ได้รับชัยชนะจากศึกเซคิงะฮาระ (Sekigahara) (関ヶ原) ในปี ค.ศ. 1600 และจัดตั้งรัฐบาลขึ้นที่เมืองเอโดะในปี ค.ศ. 1603 ภายหลังจากสงครามความไม่สงบในประเทศที่กินระยะเวลายาวนานตลอด 400 ปี ตั้งแต่ราวศตวรรษที่ 12 ถึงศตวรรษที่ 16 อิเอยาสึ ได้ปฏิรูปการปกครองใหม่ โดยใช้ระบบการปกครองแบบศักดินาที่เรียกว่าบะคุฮัน (Bakuhan)(幕藩体制) กล่าวคือจะมีโชกุนเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด ในการปกครองรัฐบาลส่วนกลางที่เรียกว่าบะคุฟุ (Bakufu) (幕府) และมีไดเมียวซึ่งอยู่ใต้บังคับบัญชาของโชกุนนั้น เป็นผู้มีอำนาจในการปกครองแคว้นต่าง ๆ ที่เรียกว่าฮัน (Han) (藩) ในสมัยเอโดะนี้นับว่ามีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในหลาย ๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นระบบการปกครอง การศึกษา สภาพสังคม ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนแล้วแต่ส่งผลก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วรรณคดีรูปแบบใหม่ ๆ และทำให้ผลงานทางด้านวรรณคดีแพร่หลายมากยิ่งขึ้น เช่น ในเรื่องรูปแบบการปกครอง ในสมัยเอโดะได้มีการจัดประชาชนออกเป็น 4 ชนชั้น หรือที่เรียกว่า ชิโนโคโช (Shinōkōshō)(士農工商) อันได้แก่ นักรบ ชาวนา ช่างฝีมือ และพ่อค้า ซึ่งชนชั้นพ่อค้าหรือที่เรียกว่า กลุ่มคนเมือง (Chōnin)

(町人) นี้ต่อมาถือได้ว่าเป็นกลุ่มผู้อุปถัมภ์งานเขียนและยังถูกใช้เป็นตัวละครเอกในงานเขียนประเภทอุคิโยะโซชิ[1] (Ukiyozōshi) (浮世草子) อีกด้วย ปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมการแพร่หลายของวรรณคดีอีกอย่างก็คือในสมัยนี้โตกุกาว่าอิเอยาสึ ได้ส่งเสริมให้ประชาชนมีการศึกษาอย่างกว้างขวางดังจะเห็นได้จากการจัดตั้งโรงเรียนเทระโคะยะ (Terakoya) (寺子屋) ซึ่งเป็นศูนย์การศึกษาตามสถานที่ต่าง ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนมากยิ่งขึ้น ทำให้ประชาชนอ่านออกเขียนได้ ประกอบกับได้มีการนำเทคโนโลยีการพิมพ์จากตะวันตกเข้ามาใช้อีก ยิ่งกระตุ้นให้การเผยแพร่วรรณคดีนั้นเป็นไปอย่างรวดเร็วและกระจายเป็นวงกว้าง กล่าวคือวรรณคดีมิได้จำกัดอยู่เฉพาะในกลุ่มชนชั้นสูงเหมือนในสมัยเฮอัน (ค.ศ. 794-1185) หรือเฉพาะชนชั้นนักรบอย่างในสมัยคามาคุระ (ค.ศ. 1185-1333) แต่วรรณคดีได้กระจายตัวไปสู่กลุ่มประชาชนคนสามัญมากขึ้น และยังได้กระจายตัวออกนอกเขตเมืองหลวงทำให้ประชาชนสามารถชื่นชมผลงานวรรณคดีได้มากขึ้น สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้เกิดรูปแบบวรรณคดีที่มีความหลากหลายขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้อ่านกลุ่มต่าง ๆ

รูปแบบของวรรณคดีทางด้านงานเขียนที่เกิดขึ้นใหม่ในสมัยนี้คือรูปแบบนวนิยาย โดยรูปแบบนวนิยายเด่น ๆ ที่ได้รับความนิยมนั้นมีอยู่สองประเภท คืองานเขียนประเภทอุคิโยะโซชิ (Ukiyozōshi) (浮世草子) ที่มีศูนย์กลางอยู่ที่แถบคามิงาตะ (Kamigata) (上方) ซึ่งหมายถึงบริเวณเมืองโอซาก้าและเกียวโต งานเขียนประเภทนี้เป็นงานเขียนของกลุ่มพ่อค้า ที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ ความคิด ความเชื่อ รวมทั้งรูปแบบการสันทนาการของพวกพ่อค้า เช่น การเที่ยวย่านราตรี หรือความสัมพันธ์กับโสเภณี งานเขียนประเภทนี้ถือเป็นงานเขียนประเภทที่เรียกได้ว่าหมิ่นเหม่ต่อศีลธรรม

---

[1] อุคิโยะโซชิ งานเขียนประเภทนวนิยายชนิดหนึ่งในสมัยเอโดะ เกิดขึ้นจากชนชั้นพ่อค้า เป็นงานเขียนที่มีเนื้อเรื่องตีแผ่เกี่ยวกับชีวิตมนุษย์ ความเป็นไปในโลกอารมณ์ความรู้สึกของชนชั้นพ่อค้า มักมีเรื่องเกี่ยวกับกามารมณ์เข้ามาเกี่ยวข้อง ใช้การบรรยายภาพที่สมจริงทำให้เห็นภาพพ่อค้าในสมัยเอโดะได้อย่างชัดเจน

รัฐบาลบะคุฟุในเอโดะเห็นว่าไม่เป็นการสมควรหากให้ประชาชนสัมผัสกับรูปแบบวรรณคดีผิดศีลธรรมประเภทนี้ จึงได้สนับสนุนงานเขียนอีกประเภทหนึ่งที่เอโดะขึ้นเรียกว่าโยมิฮง (Yomihon) (読本) โยมิฮงตามความหมายตามตัวอักษรจะหมายถึงหนังสือสำหรับอ่าน แตกต่างจากนวนิยายประเภทอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในสมัยเดียวกันนี้ ตรงที่หนังสือประเภทอื่นหรือแม้กระทั่งอุคิโยะโซชิเองก็จะมีการแทรกภาพประกอบ แต่โยมิฮงนั้นจะเป็นหนังสือที่ดำเนินเรื่องโดยมุ่งเน้นที่ตัวหนังสือเป็นหลัก มีภาพประกอบไม่มากนัก เดิมทีได้รับอิทธิพลมาจากประเทศจีน มักจะมีโครงเรื่องที่ซับซ้อน เต็มไปด้วยอภินิหาร เรื่องประหลาดมหัศจรรย์ ลึกลับ หรือเป็นเรื่องเกี่ยวกับการสู้รบ การฆ่าล้างแค้น ฯลฯ สิ่งที่สำคัญในโยมิฮงคือส่วนใหญ่มักจะสอดแทรกแนวความคิดทางศาสนาพุทธ เช่น เรื่องกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว หรือสั่งสอนศีลธรรมด้วย โยมิฮงได้รับความนิยมอย่างสูงต้นศตวรรษที่ 19 รัฐบาลกลางของโชกุนได้สนับสนุนงานเขียนประเภทโยมิฮง เพื่อเป็นการถ่วงความนิยมของวรรณคดีประเภทอุคิโยะโซชิ และดึงให้ผู้คนกลับมามีศีลธรรมมากขึ้น เมื่อศึกษาโยมิฮงแล้วจะพบว่านอกเหนือไปจากแนวความคิดเรื่องทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่วแล้ว ในงานเขียนประเภทโยมิฮงนี้ยังมีกลิ่นอายของแนวความคิดลัทธิขงจื้อแนวใหม่ปะปนอยู่ด้วย แนวความคิดลัทธิขงจื้อแนวใหม่นี้เป็นสิ่งที่โชกุนอิเอยาสึสนใจและสนับสนุนให้มีการจัดการศึกษาอย่างเอาจริงเอาจังและอย่างแพร่หลายในสมัยเอโดะ บทวิจัยนี้จะมุ่งศึกษาว่าเหตุใดแนวความคิดลัทธิขงจื้อแนวใหม่จึงมาปรากฏในผลงานโยมิฮงและแนวความคิดที่ปรากฏออกมานั้นมีลักษณะและส่งผลอย่างไรบ้าง โดยจะขอหยิบยกเอาผลงานเรื่องนันโซซาโตมิฮัคเคนเด็น (Nansōsatomihakkenden) (南総里見八犬伝) (ค.ศ. 1814) ของเคียะคุเท บะคิน (Kyokutei bakin) (曲亭馬琴) (ค.ศ. 1767–1848) ขึ้นมาศึกษา

เคียะคุเท บะคิน (ค.ศ. 1767-1848)

มีชื่อและนามสกุลจริงว่า ทะคิซาว่า โอคิคุนิ (Takizawa okikuni)（滝沢 興那）ต่อมาจึงเปลี่ยนชื่อเป็นโทะคุ (Toku)（解）เขาเกิดมาในตระกูลซามูไรชนชั้นล่าง พออายุได้ 14 ปีได้มาเข้าสำนักของซันโตเคียวเด็น ซึ่งเป็นผู้ที่วางรากฐานให้แก่โยมิฮง เขามามีชื่อเสียงในการเป็นนักเขียนหนังสือประเภทโยมิฮง จากเรื่องเก็ปเปียวคิเอ็ง (geppyōkien)（『月氷奇縁』）เป็นเรื่องแรก และเรื่องจินเซทสึยูมิฮาริทสึคิ (Chinsetsuyumiharizuki)（『椿説弓張月』）ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับมินาโมโตะโนะทาเมะโทโมะ (Minamotonotametomo)（源為朝）(ค.ศ. 1139-1170) บะคินได้แนะนำเทคนิคทางด้านวรรณคดีแบบใหม่ให้แก่ญี่ปุ่น เช่น การมีตัวเอกเป็นผู้ร้าย ผลงานชิ้นเอกของเขามักเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับนิทานสงครามของญี่ปุ่นหรือประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น แต่เรื่องที่สร้างชื่อให้เขามากที่สุดคือเรื่องเรื่องนันโซซาโตมิฮัคเคนเด็น เรื่องนี้สะท้อนให้เห็นแนวคิดการส่งเสริมการทำความดีและประณามการทำความชั่ว ที่ในภาษาญี่ปุ่นเรียกว่า 勧善懲悪 (Kanzenchōaku) พร้อมทั้งยังมีอิทธิพลจากแนวความคิดขงจื้อสอดแทรกอยู่อีกด้วย

เรื่องนันโซซาโตมิฮัคเคนเด็น

เรื่องนันโซซาโตมิฮัคเคนเด็นนั้น เป็นนวนิยายขนาดยาวอิงเรื่องราวประวัติศาสตร์ในสมัยมุโรมาจิมาเขียนโดยได้เค้าโครงเรื่องราวทั้งจากญี่ปุ่นเอง เช่น ตำนานเรื่องซาโตมิกุนคิ (Satomigunki)（里見軍記）ผสมผสานเข้ากับตำนานของจีน เช่น เรื่องซุยโคะเด็น (Suikoden)（水滸伝）หรือเรื่องสามก๊ก (sangokushi)（三国志）จนกลายเป็นนวนิยายขนาดยาวที่เห็นอยู่ เนื้อเรื่องกล่าวถึงการต่อสู้ยึดปราสาทของตระกูลซาโตมิ (Satomi)（里見） ที่กำลังจะพ่ายแพ้ให้แก่ตระกูลอาวะ (Awa)（安房）เจ้านายตระกูลซาโตมิได้ขอร้องให้สุนัขของตนที่ชื่อยาทสึบุซะ (Yatsubusa)（八房）ไปเด็ดหัวของขุนพลฝั่ง

ตรงข้ามมา โดยสัญญาว่าจะยกลูกสาวของตนที่ชื่อฟุเซะฮิเมะ (Fusehime) (伏姫) ให้แก่สุนัขตัวนั้น ปรากฏว่าเจ้ายาทสึบุซะสามารถฆ่าศัตรูและนำเอาหัวของขุนพลคนนั้นกลับมาได้ เจ้านายซาโตมิจึงต้องยินยอมยกลูกสาวของตนให้แก่เจ้ายาทสึบุซะอย่างไม่เต็มใจ เจ้ายาทสึบุซะได้พาฟุเซะฮิเมะหลบหนีไปอยู่ที่ถ้ำลึกใจกลางภูเขา ฝ่ายบิดาของนางได้ส่งทหารไปจัดการเจ้ายาทสึบุซะ ปรากฏว่าขณะที่ทหารได้ยิงสุนัขตัวนั้น ลูกกระสุนได้ทะลุไปโดนฟุเซะฮิเมะด้วย ก่อนสิ้นลมนางได้กล่าวว่าอยากจะตายในขณะที่ทั้งร่างกายและจิตใจยังบริสุทธิ์อยู่ ว่าแล้วนางจึงเอาดาบสั้นแทงที่ท้องตัวเอง ตอนนั้นเองที่เกิดควันบาง ๆ ลอยออกมาจากครรภ์ของนางและได้พัดเอาสายสร้อยคอซึ่งมีลูกแก้วแปดดวงอยู่ในนั้นด้วย ลอยขึ้นฟ้าและได้กระจัดกระจายปลิวไปตกลงในสถานที่ต่าง ๆ

ลูกแก้วได้ไปตกอยู่ในมือผู้กล้าทั้งแปดคน ซึ่งแต่ละคนจะมีอักษรคำว่าอินุ (inu) (犬 = สุนัข) อยู่ในชื่อของตนเอง ผู้กล้าแต่ละคนล้วนมีคุณธรรมแตกต่างกันออกไปแปดประการคือ 仁 (jin = ความเมตตากรุณา), 義 (gi = ความมีศีลธรรม), 礼 (rei = ความสุภาพ), 智 (chi = การมีเชาวน์ไหวพริบ), 忠 (chū = ความภักดี), 信 (shin = การมีสัจจะ), 孝 (kō = ความกตัญญู) และ 悌 (tei = ความอ่อนน้อม) วีรบุรุษผู้กล้าได้เติบโตขึ้นในที่แตกต่างกัน ต่างคนได้ผ่านอุปสรรคนานัปการรวมทั้งเรื่องราวผจญภัยต่าง ๆ จนได้มาพบและรวมกลุ่มกันจนในที่สุดก็ได้ไปช่วยเหลือตระกูลซาโตมิให้รอดพ้นวิกฤตได้ในที่สุด

แนวความคิดที่ปรากฏในเรื่อง

กล่าวกันว่าเรื่องนันโซซาโตมิฮัคเคนเด็นนั้นต้องการสื่อให้เห็นคติธรรมที่เรียกว่า คันเซนโจอะคุ 勧善懲悪 (Kanzenchōaku) ซึ่งหมายถึงการส่งเสริมให้ทำความดี และลงโทษความชั่ว แนวความคิดนี้เป็นแนวความคิดหลักที่สะท้อนให้เห็นตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง นอกจากแนวความคิดหลักข้างต้นแล้วจะเห็นได้จากเนื้อเรื่องย่อว่าลูกแก้วทั้งแปดถือเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินเรื่องโดยจะแทนคุณธรรมทั้งแปดที่พึงรักษาและควรกระทำ ตอนที่ฟุเซะฮิเมะได้

ปลิดชีพตัวเอง ทำให้ลูกแก้วทั้งแปดได้กระจัดกระจายไปยังที่ต่าง ๆ จนได้ไปตกในมือของผู้กล้านั้น เป็นจุดเริ่มต้นของเรื่องราวการผจญภัยและต่อสู้ ลูกแก้วพิเศษที่มีตัวอักษรจารึกอยู่ ประกอบไปด้วยคุณธรรมความดีทั้งแปดประการนั้น เมื่อไปตกอยู่ในมือผู้กล้าคนใด บุคคลผู้นั้นก็จะคงไว้ซึ่งคุณธรรมตามตัวอักษรที่จารึกอยู่บนลูกแก้วดวงนั้น เป็นที่น่าสังเกตก็คืออักษรตัวที่จารึกอยู่บนลูกแก้วนั้นจะปรากฏในชื่อของผู้กล้าทั้งแปดด้วยกล่าวคือ

1. ลูกแก้วที่มีอักษรจารึกว่า 仁(じん) (jin) เป็นของ 犬江親兵衛*仁* (**Inu**eshinbēmasashi)
2. ลูกแก้วที่มีอักษรจารึกว่า 義(ぎ) (gi) เป็นของ 犬川荘助*義*任 (**Inu**kawasōsukeyoshitō)
3. ลูกแก้วที่มีอักษรจารึกว่า 礼(れい) (rei) เป็นของ 犬村大角*礼*儀 (**Inu**muradaikakumasanori)
4. ลูกแก้วที่มีอักษรจารึกว่า 智(ち) (chi) เป็นของ 犬阪毛野胤*智* (**Inu**sakakenotanetomo)
5. ลูกแก้วที่มีอักษรจารึกว่า 忠(ちゅう) (chū) เป็นของ 犬山道節*忠*与 (**Inu**yamadōsetsutadatomo)
6. ลูกแก้วที่มีอักษรจารึกว่า 信(しん) (shin) เป็นของ 犬飼現八*信*道 (**Inu**kaigenbachinobumichi)
7. ลูกแก้วที่มีอักษรจารึกว่า 孝(こう) (kō) เป็นของ 犬塚信乃戌*孝* (**Inu**tsukashinomoritaka)
8. ลูกแก้วที่มีอักษรจารึกว่า 悌(てい) (tei) เป็นของ 犬田小文吾野*悌*順 (**Inu**takobungoyasuyori)

นอกจากในชื่อของผู้กล้าทั้งแปดจะมีอักษรเหมือนกันกับที่จารึกไว้บนลูกแก้วแล้ว ทั้งแปดคนยังมีลักษณะพิเศษร่วมกันอีกก็คือมีอักษรคำว่าอินุ (inu) (犬(いぬ)) ซึ่งแปลว่าสุนัขอยู่ในนามสกุลของตน และยังมีปานรูปดอกโบตั๋นกันทุกคน ทั้งอักษรคำว่าอินุ ลูกแก้ว รวมทั้งปานรูปดอกโบตั๋นนั้นล้วนแสดง

ถึงความเกี่ยวดองกันกับสุนัขที่ชื่อยาทสึบุซะ ที่มีลายดอกโบตั๋นตามตัวของมันเช่นกัน สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าผู้กล้าทั้งแปดล้วนแล้วแต่เป็นลูกหลานของเจ้ายาทสึบุซะ รวมทั้งการที่เจ้ายาทสึบุซะ จงรักภักดีต่อเจ้านายมันเช่นไร ความรู้สึกนั้นได้ถ่ายทอดผ่านมาสู่ตัวผู้กล้าทั้งแปดคนนี้ด้วย ดังที่เห็นจากการที่ผู้กล้าทั้งแปดได้เดินทางกลับมาต่อสู้เพื่อช่วยเหลือตระกูลซาโตมิในตอนท้ายของเรื่อง จากข้างต้นจึงสามารถสรุปได้ว่านอกเหนือไปจากแนวความคิดส่งเสริมให้ทำความดี และลงโทษความชั่วแล้ว จะพบว่าในคุณธรรมทั้งแปดข้างต้น สิ่งที่ผู้เขียนเน้นมากเป็นพิเศษคือเรื่องของความกตัญญู และความภักดี

แนวความคิดหลักเกี่ยวกับความกตัญญูและความภักดีที่ว่านั้นมิได้แสดงออกมาเฉพาะในตอนท้ายของเรื่องตอนที่ผู้กล้าทั้งแปดเดินทางกลับมาต่อสู้เพื่อตระกูลซาโตมิเท่านั้น แต่เมื่อพิจารณาเนื้อเรื่องแล้ว จะพบว่าเราจะได้เห็นตัวอย่างของความกตัญญูและความภักดีอยู่บ่อยครั้งในเนื้อเรื่อง เช่น ความกตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ที่ถือลูกแก้ว 孝(こう) (kō = ความกตัญญู) คือ 犬塚信乃戌孝(いぬつかしのもりたか) (Inutsukashinomoritaka) เขาได้แสดงให้เห็นถึงคุณธรรมข้อนี้ในตอนที่ว่า

> "จงฟังเรื่องราวดูก่อน สิ่งที่น่าชมเชยก็คือ เมื่อฟังเรื่องเล่าจากปากของชิโนะ (Inutsukashinomoritaka) แล้ว ที่เขาเติบใหญ่จนมาได้ถึงทุกวันนี้เป็นเพราะมารดาของเค้านั้น ถึงแม้จะทำการใดที่เป็นเหตุให้ชีวิตของตนเองสั้นลงก็ตาม เพียงแต่ขอให้ลูกคนนี้ได้เติบใหญ่โดยไม่มีอะไรแผ้วพาน นางจึงได้แต่เฝ้าสวดมนต์อ้อนวอนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ***สำหรับตัวชิโนะเองแล้ว สิ่งนั้นเป็นเหมือนบุญคุณซึ่งเขาจะปฏิเสธไม่ได้ ในครั้งนี้เขาจึงได้เป็นผู้เฝ้าอธิษฐานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์แทน เพียงเพื่อต่อชีวิตของมารดาให้ยาวนานขึ้น ถึงแม้ตนเองจะมีชีวิตสั้นลงก็ตาม*** ช่างเป็นเรื่องอันน่าประทับใจเหลือเกิน เมื่อข้าได้ฟังดังนั้นน้ำตาก็รื้นขึ้นมาตรงขอบตาทันที"

> "โอ้ ชิโนะ ***แม่ดีใจเหลือเกิน เจ้าช่างเป็นลูกชายที่กตัญญูเสียจริง*** อันที่จริงแล้วน่ะ ชิโนะ ก่อนเจ้าเกิดมา แม่เคยไปอธิษฐานต่อเทพเจ้าเบนเต็นที่ขอบริมน้ำตกนั่นเช่นกัน"

ข้อความข้างต้นเป็นเรื่องราวตอนที่ชิโนะ ได้เดินทางไปที่น้ำตกเพื่อสวดภาวนา โดยการไปนั่งกลางน้ำตกเพื่อให้แม่ที่ป่วยอยู่อาการดีขึ้น จนตัวเองแทบจะสิ้นใจ ดีแต่เพื่อนบ้านมาช่วยเอาไว้ทัน เขาจึงรอดชีวิตมา ส่วนนี้แสดงให้เห็นถึงความกตัญญูอย่างแรกคือความกตัญญูต่อพ่อแม่ซึ่งเป็นหน้าที่ของบุตรที่ดีที่ต้องทำถึงแม้จะต้องเอาชีวิตของตนเข้าแลกก็ตาม เพื่อเป็นการทดแทนบุญคุณของท่าน และเมื่อได้กระทำการใดอันแสดงถึงความกตัญญูแล้วก็ย่อมได้รับการชมเชยและยกย่องเป็นการตอบแทน

นอกจากความกตัญญูพื้นฐานต่อบิดามารดาเช่นนี้แล้ว ยังมีความกตัญญูที่สำคัญอีกประการหนึ่ง นั่นก็คือความกตัญญูต่อเจ้านาย ดังที่จะเห็นได้จากตอนที่ว่า

> "ในขณะนั้น เจ้าครองปราสาทซาโตมิ โยชิซาเนะผู้เฝ้ารอคอยการล่มสลายของปราสาททะคิตะอยู่ในสวนด้วยความเศร้าสร้อยนั้น กำลังลูบหัวเจ้ายาทสึบุซะที่ค้อมหัวอยู่พร้อมกับกล่าวว่า ***"โบราณท่านว่าไว้ เลี้ยงสุนัขไว้ สามวันมันจะไม่ลืมบุญคุณเราไปสามปี ข้าก็เลี้ยงเจ้ามาถึง 15 ปีแล้ว ยังไงซะจงลอบแอบเข้าไปในทัพของข้าศึก แล้วไปเด็ดหัวเจ้าวายร้าย อันไซ คาเคทสึระกลับมาให้ข้าได้หรือไม่"***

บทข้างต้นปรากฏในตอนต้นเรื่อง เมื่อตระกูลซาโตมิถูกศัตรูโจมตีโดยไม่ได้ตั้งตัว ในตอนนี้ได้กล่าวถึงหน้าที่ของเจ้ายาทสึบุซะ สุนัขที่ตระกูลเลี้ยงดูมาเป็นเวลานานว่าเป็นหน้าที่ที่มันสมควรต้องตอบแทนบุญคุณของเจ้านาย นอกจากนี้ยังมีอีกตอนหนึ่งที่กล่าวว่า

> "ได้การละ หากเวลานั้นมาถึงเมื่อใด พวกเราเหล่าพี่น้องทั้งแปดคน ***จะขอต่อสู้เพื่อตระกูลซาโตมิ ถึงจะต้องยอมแลกด้วยชีวิตก็ตาม"***

ในตอนท้ายของเรื่องเมื่อผู้กล้าทั้งแปดได้รู้เรื่องราวความเป็นมาของลูกแก้วและได้เดินทางมาพบเจอกันแล้ว ในขณะนั้นเป็นช่วงที่ตระกูลซาโตมิกำลังถูกปองร้ายจากข้าศึกศัตรู เหล่าผู้กล้าจึงได้สาบานตนร่วมกันว่าจะขอเอาชีวิตของตนเข้าแลกเพื่อช่วยตระกูลซาโตมิไว้ เนื่องจากพวกตนถือกำเนิดมาจากลูกแก้ว อันเคยเป็นสมบัติของฟุเซะฮิเมะ ดังนั้นฟุเซะฮิเมะจึงเปรียบเหมือนเป็นผู้ให้กำเนิดจึงต้องกตัญญูต่อนาง รวมทั้งการที่ผู้กล้าทั้งแปดมีปานรูปดอกโบตั๋นเหมือนกับเจ้ายาทสึบุซะนั้น ก็เปรียบได้ว่าเจ้ายาทสึบุซะเหมือนเป็นบิดาผู้ให้กำเนิด การที่เจ้ายาทสึบุซะภักดีและกตัญญูต่อตระกูลซาโตมินั้น เหล่าผู้กล้าจำต้องรับเอาคุณสมบัติข้อนั้นติดตัวมาด้วยคือต้องกตัญญู และทำทุกอย่างเพื่อเจ้านาย โดยเฉพาะยามเมื่อเจ้านายของตนตกอยู่ในภัยอันตราย ลูกน้องจะต้องภักดีและเข้าช่วยเหลือเจ้านายของตนเองในทุก ๆ วิถีทาง

นอกจากในเรื่องความกตัญญูต่อบิดามารดา รวมทั้งเจ้านายแล้ว อีกสิ่งหนึ่งที่ผู้เขียนย้ำเน้นในเรื่องนี้คือความภักดีต่อผู้มีพระคุณดังเช่นที่ปรากฏว่า

> "ท่านพ่อ ลูกได้ยินเขาร่ำลือกันเกี่ยวกับเรื่องที่ท่านพ่อได้คุยกับยาทสึบุซะมาเป็นเวลานานแล้ว ถึงยาทสึบุซะจะเป็นสุนัขก็ตาม ***สัญญาต้องเป็นสัญญา แล้วยังถือได้ว่ายาทสึบุซะ มีพระคุณอันยิ่งใหญ่เพราะมาช่วยตระกูลซาโตมิไม่ให้ล่มสลายไปในยามคับขัน ยามเมื่อได้คิดถึงบุญคุณอันใหญ่หลวงนั้นแล้ว การทรยศคำสัญญานั้นหนำซ้ำยังคิดจะเอาชีวิตของเค้ามาอีก ช่างเป็นการกระทำอันทารุณโหดร้าย ไร้ซึ่งความปราณีเสียจริง*** ท่านพ่อก็ได้ตำแหน่งเป็นถึงจิบุโชยู ตระกูลซาโตมิก็เติบโตรุ่งเรืองมาจนถึงทุกวันนี้ได้ หากจะกล่าวแล้วทุกสิ่งทุกอย่างล้วนแล้วแต่เกิด

จากการกระทำของยาทสึบุซะในครั้งนั้นมิใช่หรือไม่ ท่านพ่อ ข้า.... ”

ตอนข้างต้นเป็นตอนที่เจ้ายาทสึบุซะได้รักษาสัญญาว่าจะไปเด็ดเอาหัวข้าศึกมาให้ตระกูลซาโตมิเพื่อแลกกับตัวของฟุเซะฮิเมะ หลังจากตระกูลซาโตมิได้รับชัยชนะ เจ้านายซาโตมิกลับไม่รักษาสัญญาและสั่งทหารให้ปลิดชีพของเจ้ายาทสึบุซะ ฟุเซะฮิเมะเห็นดังนั้น จึงได้เข้าห้ามและพูดเตือนสติบิดา จากตอนนี้เราอาจกล่าวได้ว่าสิ่งที่สะท้อนออกมาให้เห็นก็คือต้องมีสัจจะและไม่คิดทรยศต่อผู้มีพระคุณของเรา ดังเช่นเจ้ายาทสึบุซะ ถึงแม้จะเป็นสุนัขก็ตาม แต่ก็ได้ช่วยให้ตระกูลซาโตมิให้รอดพ้นวิกฤตมาได้ ในฐานะผู้มีพระคุณจำต้องตอบแทนคุณนั้น หากทรยศหักหลังจะนำมาซึ่งคำครหานินทาได้

เราจะกล่าวสรุปได้ว่าแก่นความคิดของเรื่องนี้ นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงการส่งเสริมให้ทำความดี และลงโทษความชั่วตามที่กล่าวกันแล้ว จากตัวอย่างหลาย ๆ ตอนข้างต้นประกอบกับเมื่อพิจารณาดูโครงเรื่องที่มีส่วนสำคัญอยู่ที่ตอนต้นและตอนท้ายของเรื่องอันได้แก่ ตอนที่เจ้ายาทสึบุซะไปเด็ดหัวของข้าศึกศัตรูมา และในตอนท้ายที่เหล่าผู้กล้าทั้งแปดได้ออกสู้รบกับกองทัพของข้าศึกเพื่อปกป้องตระกูลซาโตมินั้น เรายังอาจกล่าวได้ว่าผู้เขียนนั้นได้สอดแทรกแนวความคิดกตัญญูและภักดีไว้อีกด้วย เหตุใดผู้เขียนจึงต้องย้ำเน้นถึงคุณธรรมสิ่งนี้ผ่านทางงานเขียน ผู้เขียนต้องการสื่ออะไรต่อผู้อ่าน เราจำต้องย้อนไปดูแนวความคิดของสังคมในสมัยเอโดะสักเล็กน้อย เพื่อที่จะเข้าใจแนวความคิดของผู้เขียนมากขึ้น

เมื่อพูดถึงแนวความคิดในเรื่องความกตัญญูและความภักดีแล้ว นับว่ามีความสอดคล้องกับแนวความคิดของลัทธิขงจื้อแนวใหม่ที่มีอิทธิพลเป็นอย่างมากในสมัยเอโดะ ดังนั้นในที่นี้จะขออธิบายอย่างคร่าว ๆ ว่าลัทธิแนวความคิดขงจื้อแนวใหม่ในสมัยเอโดะเป็นเช่นไร เพื่อหาคำอธิบายว่าเหตุใดผู้เขียนจึงต้องเน้นถึงคุณธรรมข้างต้นเป็นพิเศษในวรรณคดีชิ้นนี้ด้วย

ลัทธิขงจื้อแนวใหม่ในสมัยเอโดะ

ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นว่าในสมัยเอโดะ ญี่ปุ่นใช้รูปแบบการปกครองแบบบะคุฮันกล่าวคือ จะแบ่งเขตการปกครองออกเป็นสองระดับ คือจะมีรัฐบาลทหารหรือบะคุฟุของโชกุนโตกุกาว่า เป็นอำนาจศูนย์กลางและมีอำนาจเพียงผู้เดียวในการดูแลรวมทั้งสอดส่องเขตการปกครองตนเองกับฮัน นั่นก็คือเขตการปกครองตนเองย่อย ๆ กว่า 250 แห่งทั่วญี่ปุ่น ซึ่งมีหัวหน้าเมืองคือไดเมียว ในการจะดูแลเมืองย่อย ๆ ซึ่งกินพื้นที่ 3 ใน 4 ของญี่ปุ่น รวมทั้งไดเมียวผู้ซึ่งมีอำนาจในการปกครองเมืองเหล่านี้ให้ได้นั้น รัฐบาลทหารโชกุนจึงได้ตั้งระบบบริหารขึ้นตามอย่างระบบการบริหารบ้านเมืองแบบราชสำนักของจีน และสิ่งหนึ่งที่โชกุนโตกุกาว่าใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารบ้านเมืองเพื่อให้อยู่อย่างสงบสุขและเป็นระเบียบนั้นก็คือการนำแนวความคิดลัทธิขงจื้อแนวใหม่ (Neo-Confucianism) มาใช้

แนวความคิดขงจื้อนั้น ถึงแม้ว่าจะได้ฝังรากลึกในญี่ปุ่นมาตั้งแต่ราวศตวรรษที่ 6 เป็นต้นมาแล้ว แต่ดูเหมือนว่าจะได้ถูกผนวกรวมเข้าไว้กับพุทธศาสนา จนในสมัยของโตกุกาว่า อิเอยาสึ เขาได้หันไปสนใจขงจื้อมากขึ้นอีกครั้งโดยเฉพาะลัทธิขงจื้อแนวใหม่ และสามารถสร้างระบบการบริหารบ้านเมืองอันนำพาเอาความสงบมาสู่ญี่ปุ่นได้เป็นระยะเวลายาวนานถึง 260 ปี แนวความคิดของลัทธิขงจื้อแนวใหม่ (Neo-Confucianism) นี้ ถือเป็นปรัชญาแนวความคิดหลักของทางการตลอดสมัยโตกุกาว่า โดยมีอิทธิพลเป็นอย่างมากทั้งต่อแนวความคิดและความประพฤติของชนชั้นปัญญาชน รวมทั้งต่อการปกครองและระบบการศึกษาอีกด้วย ทำให้เกิดนักคิดขงจื้อแนวใหม่หลายคนในสมัยนี้ นักคิดขงจื้อแนวใหม่ที่สำคัญในสมัยโตกุกาว่าได้แก่ฮายาชิ ระซัน (Hayashi Razan) (林羅山 はやしらざん) (ค.ศ. 1583-1657)

ฮายาชิ ระซัน

ฮายาชิ ระซัน ถือเป็นผู้ก่อตั้งกลุ่มนักปราชญ์แนวความคิดลัทธิขงจื้อแนวใหม่ในสมัยโตกุกาว่า และยังได้ปรับวางรูปแบบแนวความคิดของลัทธิขงจื้อแนวใหม่ของจีนให้เหมาะสม

กับสมัยเอโดะอีกด้วย ระซันมุ่งเน้นการถ่ายทอดหลักปรัชญาของแนวความคิดขงจื้อแนวใหม่เพื่อมาใช้ในเรื่องของการปกครอง โดยระซันยังได้กล่าวถึงเรื่องความภักดีรวมทั้งภาระหน้าที่ของมนุษย์อันพึงกระทำซึ่งเป็นสิ่งที่ย้ำเน้นเป็นอย่างมากในแนวความคิดขงจื้ออันจะช่วยให้เกิดรูปแบบของความประพฤติที่มีมาตรฐาน ที่จะส่งผลให้รัฐบาลทหารของโตกุกาว่าสามารถดูแลเขตการปกครองย่อยต่าง ๆ และรักษาความเป็นระเบียบของสังคมเอาไว้ได้

แนวความคิดลัทธิขงจื้อแนวใหม่

แนวความคิดลัทธิขงจื้อแนวใหม่นี้ถูกนำมาเผยแพร่สู่ญี่ปุ่นในสมัยกลางโดยนักบวชนิกายเซน ถือได้ว่าแนวความคิดนี้มีผลต่อการจัดระเบียบสังคมของญี่ปุ่น โดยเฉพาะในสมัยเอโดะเป็นอย่างมาก ตามแนวความคิดของลัทธิขงจื้อแนวใหม่นั้น ความปรองดองจะเกิดขึ้นได้จะต้องมาจากความสัมพันธ์อันถูกต้องและเที่ยงธรรมซึ่งกันและกันระหว่างเจ้านายผู้ซึ่งจะต้องมีความเมตตากรุณา กับลูกน้องหรือบริวารผู้ซึ่งต้องดำรงไว้ด้วยการเชื่อฟังและประพฤติตนอย่างถูกต้อง พวกนักปราชญ์ผู้ศึกษาลัทธิขงจื้อแนวใหม่จะให้ความสำคัญกับแนวความคิดของนักปราชญ์จีนนามว่าจูซี (Zhu Xi 朱熹) (ค.ศ. 1130-1200) เป็นพิเศษ และอาจกล่าวว่าแนวคิดของจูซีได้มีอิทธิพลอย่างมากในสมัยเอโดะ

ตามแนวความคิดของจูซีนั้น เขาจะให้ความสำคัญกับการศึกษาเรื่องราวต่าง ๆ รอบตัว โดยอาศัยการสังเกตและการทดลองอย่างมีเหตุผล และเขายังได้ย้ำเน้นในเรื่องความสัมพันธ์ของคนในสังคมตามแนวความคิดของขงจื้อ โดยแนวความคิดของลัทธิขงจื้อในเรื่องนี้นี่เองที่ได้ถูกใช้เป็นพื้นฐานของนโยบายการศึกษาของรัฐ ซึ่งเราจะเห็นได้จากการมุ่งเน้นและสนับสนุนในเรื่องความสัมพันธ์ในระบบสังคม โดยเฉพาะให้ความสำคัญกับเรื่องลำดับชั้นตามหลักจริยธรรมที่สำคัญของลัทธิขงจื้อ นั่นก็คือ “หลัก 5 ประการ” (The five Confucian relationships) อันได้แก่ หน้าที่และบทบาทของ 1. ผู้นำต่อประชาชน 2. สามีต่อภรรยา 3. พ่อต่อลูกชาย 4. พี่ชายต่อน้องชาย

และ 5. เพื่อนต่อเพื่อน โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่ความกตัญญูต่อบิดามารดา สิ่งนี้ถือว่าเป็นมาตรฐานในการดำรงชีวิตในสังคมและการศึกษาตลอดสมัยโตกุกาว่า เนื้อหาหลักของแนวความคิดลัทธิขงจื้อก็คือ ศีลธรรมที่ส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นในเรื่องครอบครัว สิ่งนี้เกิดขึ้นมาจากสังคมจีนที่เป็นระบบสังคมกสิกรรม และมีโครงสร้างครอบครัวโดยบิดาจะเป็นใหญ่ที่สุดในบ้าน และจะให้ความสำคัญในเรื่องความกตัญญู (kō 孝) ของบุตรต่อบิดามารดา และข้ารับใช้ต่อเจ้านาย ถ้าหากบุตรสามารถแสดงความกตัญญูและเชื่อฟังต่อบิดามารดาได้แล้ว สิ่งนี้จะขยายผลต่อมา กลายเป็นข้ารับใช้ก็จะภักดีและเชื่อฟังเจ้านายของตนเองด้วย จากแนวความคิดเบื้องต้นอาจกล่าวได้ว่าความกตัญญูถือเป็นพื้นฐานอันสำคัญของจริยธรรมในระบบศักดินา นอกจากเรื่องของความกตัญญูแล้ว ในระบบสังคมที่มีการปกครองแบบรัฐบาลทหารของญี่ปุ่น ยังมีการย้ำเน้นในเรื่องของความภักดี (chū 忠) ในแต่ละเขตการปกครอง (ฮัน) ต่อรัฐบาลทหารบะคุฟุด้วย เพราะฉะนั้นจริยธรรมที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัดในแนวความคิดแบบที่บิดาเป็นใหญ่อันสืบทอดมาจากโบราณนั้น จึงได้เชื่อมโยงกับแนวความคิดของขงจื้อไปโดยปริยาย

จากการนำแนวความคิดนี้มาใช้ ยังได้ส่งผลต่อบุคคลกลุ่มอื่น ๆ เช่น ชนชั้นปัญญาชนและเหล่าซามูไรหรือนักรบ โดยการศึกษาแนวความคิดลัทธิขงจื้อใหม่นี้ได้ทำให้พวกปัญญาชนรวมทั้งพวกนักคิด หันกลับไปสนใจศึกษาประวัติศาสตร์รวมทั้งวรรณคดีของญี่ปุ่นในสมัยโบราณ จนอาจกล่าวได้ว่าแนวความคิดบางส่วนได้สนับสนุนก่อให้เกิดการเคารพจงรักภักดีต่อจักรพรรดิ ทำให้เกิดความหวาดกลัวต่อต่างชาติ จนญี่ปุ่นดำเนินนโยบายปิดประเทศในเวลาต่อมา สำหรับประชาชนทั่ว ๆ ไป ก็จะมีนักปราชญ์ หรือนักคิดผู้เร่ร่อนคอยสั่งสอนเกี่ยวกับลำดับชั้น รวมทั้งความสัมพันธ์ของคนในสังคม ตลอดจนความสำคัญในเรื่องของความภักดีและความกตัญญูของบุตรต่อบิดามารดาด้วย

ส่วนพวกซามูไรหรือนักรบนั้น ก็ได้มีบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากในสมัยเอโดะบ้านเมืองเข้าสู่สภาวะสงบสุข มีสงครามน้อยลง ซามูไรได้หันความสนใจมาศึกษาในเรื่องวิชาการความรู้ รวมทั้งศิลปะมากขึ้น ตามแนวความคิดของขงจื้อนั้น ซามูไรที่ดีจะต้องเป็นนักรบและสุภาพบุรุษในเวลา

เดียวกัน และยังต้องมีการพัฒนาทางด้านจิตใจ มีความรู้ทางด้านวิชาการในระดับเดียวกันกับความรู้ทางด้านวิชาการทหารอีกด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือเป็นนักรบและนักวิชาการในคน ๆ เดียวกัน

นอกจากลัทธิขงจื้อนี้จะแพร่เข้าสู่ระบบการปกครองในเรื่องของความกตัญญูและภักดีต่อเจ้านายแล้ว อีกสิ่งหนึ่งที่ถือว่าแนวความคิดขงจื้อมีผลต่อพวกซามูไรนั้นก็คือ แนวความคิดขงจื้อจะคัดค้านในเรื่องการฆ่าตัวตายตามเจ้านายของเหล่าซามูไรเมื่อเจ้านายของตนได้พ่ายแพ้ต่อศัตรู สิ่งนี้ตัวอิเอยาสึเอง รวมทั้งหัวหน้าเขตการปกครองแต่ละแห่งต่างถือปฏิบัติตามถือได้ว่าเป็นการเอาชนะระบบเก่า ๆ ของซามูไร แต่มีอยู่สิ่งหนึ่งที่ถือว่าไม่ขัดแย้งกับแนวความคิดขงจื้อ และถูกพิจารณาว่าเป็นสิ่งถูกต้องตามหลักศีลธรรมและถือเป็นธรรมเนียมนั้นก็คือ การล้างแค้น เนื่องจากว่าเป็นการแสดงให้เห็นถึงความภักดีและความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ และยังถือว่าเป็นการแก้ไขสิ่งที่ผิดพลาดให้ถูกต้อง เพราะฉะนั้นแม้ว่าสมัยเอโดะจะค่อนข้างสงบสุขก็ตาม แต่ก็ยังปรากฏให้เห็นการฆ่าล้างแค้นเพื่อเจ้านายของตนอยู่เนือง ๆ

กล่าวโดยสรุปการนำแนวความคิดลัทธิขงจื้อแนวใหม่เข้ามาในสมัยเอโดะโดยโตกุกาว่านั้น นับว่ามีอิทธิพลต่อการปกครองในสมัยเอโดะที่บ้านเมืองเข้าสู่สภาวะสงบสุขเป็นอย่างมาก กล่าวคือเนื่องจากในสมัยนี้โตกุกาว่าได้ใช้ระบบการปกครองแบบรัฐบาลทหารที่มีอำนาจศูนย์กลางอยู่ที่เมืองเอโดะ (โตเกียวในปัจจุบัน) แต่ต้องคอยสอดส่องดูแลเขตการปกครองตนเองย่อย ๆ หรือฮัน ที่มีไดเมียวเป็นผู้ปกครอง เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและป้องกันไม่ให้ไดเมียวแข็งข้อ รวมพลมาต่อต้านรัฐบาลของโชกุน จึงต้องนำลัทธิขงจื้อมาใช้ รวมทั้งสนับสนุนในเรื่องการศึกษาแนวความคิดนี้อย่างเต็มที่เนื่องมาจากลัทธิขงจื้อนั้น เน้นในเรื่องของความภักดีและกตัญญูต่อเจ้านายซึ่งสิ่งนี้ช่วยวางรากฐานทางด้านความคิดของผู้ปกครองและผู้อยู่ใต้การปกครองเกี่ยวกับวิธีดำเนินชีวิตของตน อันจะส่งผลให้การปกครองระบบศักดินาเช่นนี้เข้มแข็งขึ้น และยังแสดงให้เห็นถึงความถูกต้องของผู้ปกครองที่ใช้การปกครองระบบนี้ด้วย เมื่อเราได้ทราบปูมหลังของแนวความคิดของขงจื้อใน

สมัยนี้ว่าเป็นเช่นไรแล้ว ต่อไปเราจะมาพิจารณาถึงความเกี่ยวข้องกันระหว่างแนวความคิดขงจื้อและเรื่องนันโซซาโตมิฮัคเคนเด็น

ความเชื่อมโยงกันระหว่างแนวความคิดขงจื้อกับเรื่องนันโซซาโตมิฮัคเคนเด็น

ดังที่เราได้ทราบจากตอนต้นแล้วว่านอกจากแนวความคิดหลักคือ 勧善懲悪 (Kanzenchōaku) (การส่งเสริมให้ทำความดี และลงโทษความชั่ว) ที่ปรากฏในเรื่องเรื่องนันโซซาโตมิฮัคเคนเด็นแล้ว เรื่องนี้ยังได้ย้ำเน้นถึงคุณธรรมอีกสองประการที่สำคัญนั่นก็คือ ความกตัญญูและความภักดี ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของขงจื้อที่มีอิทธิพลอย่างมากในสมัยเอโดะเป็นอย่างยิ่ง เรียกได้ว่าเป็นการสอดแทรกแนวความคิดขงจื้อในวรรณคดีเลยทีเดียว เหตุใดจึงต้องแทรกแนวความคิดลงในวรรณคดีเช่นนี้ด้วย

เมื่อดูประเภทของวรรณคดีที่สำคัญในสมัยเอโดะแล้ว เราจะพบว่าโยมิฮงนั้นมีความแตกต่างเป็นอย่างมากเมื่อเปรียบเทียบกับอุคิโยะโซชิ หรือนวนิยายประเภทอื่น ๆ กล่าวคือโยมิฮงเมื่อดูจากเนื้อหาแล้ว มีความเหนือจริงมากกว่าหนังสือประเภทอื่น ๆ ในขณะที่หนังสือประเภทอื่น ๆ จะหยิบยกเอาเรื่องใกล้ตัวในชีวิตประจำวันมาพูด ตัวละครเป็นอย่างไรก็บรรยายไปเช่นนั้นมิได้มีการเสริมแต่งใด ๆ ซึ่งผิดกับโยมิฮง ที่เนื้อหามักจะเป็นเรื่องราวในประวัติศาสตร์ หรือเรื่องราวอภินิหาร ตัวละครล้วนแล้วแต่มีคุณธรรม กระทำสิ่งที่ถูกต้องเท่านั้น นอกจากจะเป็นหนังสืออ่านแล้วยังสามารถใช้เป็นเหมือนนิทานธรรมะได้

อีกทั้งเมื่อพิจารณาถึงขอบเขตการแพร่หลายของหนังสือจะเห็นได้ว่าโยมิฮงนั้นมีจุดศูนย์กลางอยู่ที่เอโดะ ซึ่งเรียกได้ว่ายังมีกลิ่นอายของความเก่าของชาติอยู่ และถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางการปกครองของประเทศ โชกุนผู้มีอำนาจสูงสุดก็จะอาศัยอยู่ที่นี่ ผิดกับอุคิโยะโซชิที่ได้รับความนิยมอย่างมากในแถบคามิงาตะ (เกียวโต และโอซาก้า) ซึ่งเป็นเมืองที่เติบโตขึ้นมาใหม่และกลุ่มผู้มีอำนาจคือกลุ่มพ่อค้า ซึ่งเป็นชนชั้นใหม่ที่กำลังก้าวขึ้นมา

มีบทบาททีละน้อย เมื่อเป็นเช่นนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าเกิดกลุ่มอิทธิพลสองกลุ่ม คือกลุ่มของโชกุนที่ยังคงต้องการอนุรักษ์รูปแบบจารีตที่สืบทอดมาตั้งแต่สมัยกลางกับกลุ่มพ่อค้าที่แสวงหาความแปลกใหม่ สร้างสรรค์ความมีชีวิตชีวา สิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของสองกลุ่มนี้ก็คืองานเขียนนั่นเอง นั่นก็คือในขณะที่อุคิโยะโซชิพูดถึงเรื่องราวรอบตัวอย่างตรงไปตรงมา แต่โยมิฮงนั้นกลับเน้นหนักในเรื่องคุณธรรมอันควรประพฤติ จากเหตุผลข้างต้นทำให้เห็นภาพของการปะทะกันระหว่างเนื้อแท้ของอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์กับจริยธรรมและความถูกต้องดีงาม จึงอาจกล่าวได้ว่าโยมิฮง ดังเช่น เรื่องนันโซซาโตมิฮัคเคนเด็นนั้น นอกจากจะเป็นรูปแบบงานเขียนประเภทหนึ่งแล้ว ยังเป็นเหมือนเครื่องมือตอกย้ำให้ผู้คนซึ่งกำลังจะเข้าสู่ความทันสมัย หวนระลึกถึงความดีงามและความถูกต้องในการใช้ระบอบการปกครองโดยโชกุนมีอำนาจเช่นนี้ ตราบใดที่โยมิฮงยังสั่งสอนว่าความกตัญญูและความภักดีเป็นสิ่งที่พึงกระทำ ประชาชนก็จะถือปฏิบัติตาม และสิ่งเหล่านี้ยังเอื้อให้ผู้ปกครองสามารถทำงานได้สะดวกยิ่งขึ้น เพราะหากประชาชนยังถูกสั่งสอนว่าควรจะกตัญญูและภักดีต่อเจ้านาย ซึ่งในที่นี้กินความรวมถึงผู้ปกครองด้วย ก็จะสามารถช่วยลดปัญหาการแข็งข้อ ตั้งตัวต่อต้านอำนาจของศูนย์กลางไปได้ นอกจากหนังสือเล่มนี้จะใช้เพื่อรักษาสันติสุขของสังคมโดยการแสดงหลักธรรมเพื่อให้คนยึดหลักเดิม ๆ คือให้จงรักภักดีต่อนายภายใต้การเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยแล้ว เรายังอาจกล่าวได้ว่าเรื่องนันโซซาโตมิฮัคเคนเด็นนี้ยังช่วยเน้นให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ของชนชั้นผู้ปกครอง ที่นับวันจะหมดบทบาทลงไปอีกด้วย เพราะถึงแม้จะมีอำนาจในการปกครองแต่เมื่อบ้านเมืองล่วงเข้าสู่ความสงบแล้ว สิ่งที่สำคัญนั้นมิใช่กำลังทหารอีกต่อไป กลับเป็นอำนาจทางด้านทางการเงินซึ่งพวกชนชั้นปกครองที่เป็นชนชั้นที่อยู่เหนือสุดในการแบ่งลำดับชั้นของสังคมนั้นขาดแคลน เนื่องมาจากชนชั้นผู้ปกครองนั้นถูกสอนมาในเรื่องยุทธวิธีการรบการปกครอง แต่มิได้ถูกสอนให้เรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องค้าขาย และเก็งกำไร กอปรกับการที่โชกุนคิดค้นระบบให้ไดเมียวจำต้องส่งของบรรณาการมากมายมาให้โชกุนที่เมืองหลวงเพื่อป้องกันการแข็งข้อและเพื่อเป็นการจำกัดอำนาจของไดเมียวด้วยนั้น ทำให้ไดเมียวต้องเสียค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมากและตกอยู่ใน

สภาวะที่เป็นหนี้สิน ตรงกันข้ามกับพวกพ่อค้าที่ถูกจัดให้อยู่ในชนชั้นล่างสุดของสังคม อันเนื่องมาจากพ่อค้าถูกพิจารณาว่าเป็นอาชีพที่มิต้องลงแรงใด ๆ ทั้งสิ้น หากได้แต่หากำไรเอาจากผู้อื่น เป็นชนชั้นที่ได้รับการดูถูก แต่กลับกลายเป็นว่าเป็นชนชั้นที่เริ่มมีบทบาทและอำนาจอย่างแท้จริง เพราะกุมกำลังทางการเงินเอาไว้ อย่างน้อยพวกชนชั้นผู้ปกครองอาจเกิดความหวาดกลัวในใจก็เป็นได้ว่าอำนาจของตนที่ดูสูงส่งนั้นแท้ที่จริงแล้วก็เป็นเพียงแค่หัวโขนซึ่งข้างในกลวงเปล่า และชนชั้นของตนคงจะหมดบทบาทลงไปในที่สุดหากไม่มีการคอยย้ำเตือนให้ผู้คนทั่ว ๆ ไปรำลึกถึงความยิ่งใหญ่ของตนในอดีตที่ผ่านมา

โดยสรุปเราได้เห็นแล้วว่าแนวความคิดในเรื่องนันโซซาโตมิฮัคเคนเด็นนั้นเป็นอย่างไร และได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดขงจื้อเช่นไร รวมทั้งหนังสือเล่มนี้สะท้อนให้เราเห็นความขัดแย้งของกลุ่มผู้มีอำนาจสองกลุ่มและสภาพสังคมที่กำลังแปรเปลี่ยนไปเช่นไร หนังสือเล่มนี้นอกจากจะเรียกได้ว่าเป็นผลงานตัวแทนของงานเขียนประเภทโยมิฮง และสร้างความบันเทิงให้แก่ผู้อ่านแล้ว ยังเป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการปกครองรวมทั้งยังสั่งสอนศีลธรรมอีกด้วย หากในอีกแง่มุมหนึ่งเมื่อใช้คุณค่าทางด้านวรรณศิลป์มาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินแล้ว จะพบว่าเรื่องนี้มีความด้อยทางด้านวรรณศิลป์เป็นอย่างมาก เนื่องจากหนังสือเล่มนี้ถูกใช้เป็นหนังสือสั่งสอนจริยธรรมมากเกินไป เพื่อให้เห็นภาพความดีและความชั่วที่ชัดเจน จึงมีการสร้างตัวละครแบ่งแยกจากกันเป็นสองกลุ่ม ระหว่างกลุ่มคนดีที่จะถูกสร้างออกมาให้ดีเลิศ คอยผดุงความยุติธรรม ไม่ทำความชั่ว กับตัวละครผู้ร้ายที่เอาแต่จะวางแผนคิดทำชั่วอยู่ร่ำไป ทำให้เรื่องขาดความสมจริง เพราะในความเป็นจริงมนุษย์มีความซับซ้อนมากกว่านั้น ไม่มีใครที่ดีหรือเลวทั้งหมด และอีกประการหนึ่งคือเราจะรู้จักตัวละครนั้น ๆ แต่เพียงด้านเดียวโดยผ่านการกระทำของเขา แต่เราจะมิได้เห็นพัฒนาการทางด้านจิตใจของตัวละครเลย จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าหนังสือเล่มนี้ถือเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่รัฐใช้เป็นกุศโลบายในการปกครองประเทศ และถูกใช้เพื่อสั่งสอนคุณธรรมจนมากเกินไป ทำให้ตกเป็นเป้าโจมตีของนักเขียนในสมัยเมจิซึ่งได้รับอิทธิพลแนวการเขียนจากตะวันตกต่อมา

บรรณานุกรม

หนังสือ

1. Edward Putzar. "Japanese Literature - A Historical Outline". The university of Arizona Press, Tucson, Arizona, 1973.
2. พิพาดา ยังเจริญ (2539). "ประวัติอารยธรรมญี่ปุ่น". กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
3. 北島正元　著者、『江戸時代』、岩波書店、1974.
4. 近藤衛　編者、『新日本文学史』、京都書房、1995.
5. 高木卓　著者、『古典文学集・23　里見八 犬伝』、ポプラ社、1975.
6. 谷山　茂　編者、『新訂国語総覧』、京都書房、1998.
7. 日英社編集者、『論語・孟子・諸子』、日英社、1972.

ข้อมูลที่สืบค้นจาก Internet

Neo-Confucianism Retrieved 15 July 2005 from http://en.wikipedia.org/